

LES VESPRES DE LA MARE DE DÉU, DE CLAUDIO MONTEVERDI

MONTERRAT MATHEU

Una de les més belles obres de la història de la música religiosa occidental són les *Vespres de la Mare de Déu* composta per C. Monteverdi (Cremona 1567-Venècia 1643), i publicada a Venècia l'any 1610 per a la celebració de les festes dedicades a Maria –el naixement, l'anunciació, l'assumpció...– en l'ofici vespertí.

Escrita per a solistes, doble cor, orquestra i continu, l'obra es mou des de la més pura simplicitat del cant gregorià fins a la gran magnificència dels conjunts vocals fins a deu veus a doble cor, amb variades instrumentacions de corda, vent i orgue, desenvolupant arquitectures polifòniques diversament elaborades sobre la base del cant ferm (*cantus firmus*), que prové del cant gregorià i és una melodia o tema a l'entorn del qual es teixeixen els "contrapunts" (o contracants), que són línies melòdiques en estreta relació amb aquest

cant ferm. Pot estar ubicat en la veu aguda, mitjana o greu, i els contrapunts poden desenvolupar-se per sobre o per sota del cant ferm. Aquest és doncs, l'element troncal que dóna cohesió a la música polifònica contrapuntística.

Fem un breu recorregut per les diferents parts de l'obra:

Responsori:

"Déu, vine a salvar-me"

"Senyor, vine de pressa a ajudar-me" SI 70(69),2. Glòria al Pare... Al.leluia.

Salm 110 (109):

El Messies, Rei i Sacerdot Etern.

És un cant a aquell a qui els profetes anunciaren com a futur rei salvador. Era resat per la comunitat jueva que esperava el Messies que havia de venir. El Senyor dóna a aquest Rei vida que pren d'Ell mateix, és a dir, són Pare i Fill, i ambdós viuen i actuen units davant els reis de la terra (SI 2,2). Aquest Messies que salva a la humanitat és l'encarnació en aquest món del Déu viu i el seu Regne és el Regne de Déu. (Vegeu Mc 14,61-62/Ac 2,34-36/1Co 15,25-26/Ef 1,20).

Monteverdi va interpretant aquest salm amb una música diferent per a cada verset, utilitzant sis parts vocals i sis instrumentals més el continu, i amb aquests mitjans alterna recitats salmòdics polifònics amb contrapunts imitatius i diàlegs, passatges corals i veu solista. Entre els episodis vocals intercala tornades instrumentals amb timbres diversi-

ficats. Destaquem també els ritmes de dansa que sovintegen creant un ambient de celebració.

Concerto: Nigra sum

És un motet a una sola veu de tenor i continu, sobre fragments dels capítols 1 i 2 del *Càntic dels Càntics*, que tant en el judaisme com en el cristianisme s'han interpretat al·legòricament. En aquest cas, l'esposa representa Maria i el Rei, l'Esperit de Déu.

Salm 113 (112) Lloeu-lo, servents del Senyor

Aquest salm expressa la grandesa i excelsitud del Senyor, el Transcendent, l'Absolut, i com al mateix temps la seva acció s'orienta cap a l'exaltació del desvalgut, el petit, l'humiliat, l'indigent, per reanimar-lo i donar-li confiança. És el mateix que es diu en el "Magnificat" a LlC 1,46-55. Déu, lliurement i per la seva gràcia, s'ha inclinat cap a Israel, poble feble i insignificant. La seva acció salvadora assoleix la seva plenitud en Jesucrist, doncs en ell, Déu s'abaixà i es féu home, i arribat al punt més baix de la seva humiliació, com es diu a Fl 2,6-9, "Déu l'ha exaltat i li ha concedit aquell nom que està per damunt de tot altre nom".

Observem com en la música d'aquest salm, interpretada per un doble cor a vuit veus que alterna amb els solistes en l'estil concertat, hi ha una riquesa de canvis i contrastos en les dinàmiques, compassos i moviments, mentre tot el conjunt és acompanyat i sostingut pel continu, l'orgue, com l'alè diví que en tot moment manté l'harmonia.

Concerto: Pulchra es

És un motet per a dues veus de soprano i continu, amb el text del Ct 6,4-5.

Salm 122 (121) Quina alegria quan em van dir: Anem a la casa del Senyor

Cant de pelegrinatge que entonaven els israelites en arribar a les portes de Jerusalem per a celebrar les festes de la Pasqua, la Pentecosta i els Tabernacles. Per ells, la casa del Senyor, el Déu de l'Aliança, era el Temple. Amb aquest cant lloaven el seu nom, demanant la pau i la salvació. Jesús, ja des de petit (LlC 2,41-42) era un dels pelegrins que pujaven a Jerusalem, i aquest salm, una de les seves oracions. La vegada que va entrar a la ciutat aclamat per la multitud com a Rei amb crits de Hosanna!, "arrencà a plorar per Jerusalem"-LlC 19,41-42- i, amb la seva passió, mort i resurrecció, la funció salvadora del temple va ser assumida per Jesús i posteriorment, també per la seva Església. (Vegeu Ef 2,20-22).

La música la comença el continu, marcant el baix el tempo de la marxa, i a continuació entra el cant que és interpretat per un cor fins a sis veus creant un ambient de trobada i de festa, que destaca especialment pels ritmes alegres i festius que acompanyen les paraules: “allà pugen les tribus” i “pels meus germans i companys, diré: la pau amb tu”.

Concerto Duo Seraphim

S’inicia amb un duet de tenors que canten alternadament les paraules d’Is 6,2-3: “Sant és el Senyor...”. A la part central, el duet es converteix en trio que canta la Trinitat: “Tres són els que donen testimoni al Cel: El Pare, el Verb i l’Esperit Sant. I aquests tres

són u”. (1Jn 5,7-8). Aquest “són u” el canten els tres a l’uníson. Després segueix novament el trio amb les paraules “Sant, Sant, Sant és el Senyor...”

Salm 127 (126) Si el Senyor no construeix la casa, en va tre- ballen els cons- tructors.

Aquest primer versicle antigament es va referir al Temple. El missatge del Salm és que, tant individualment com col·lectivament, és Déu qui ens dona la força, les capacitats i els mitjans per actuar, per construir, per crear.

Això és precisament el que té aquest nou fragment de les *Vespres*. Amb la gran sensació d’espai que crea el doble cor a deu veus i recolzat instrumentalment, Monteverdi construeix un edifici sonor en què la força, el moviment, l’agilitat i la gràcia estan meravellósament conjuntats.

Concerto: Audi coelum

Sobre aquest poema litúrgic dedicat a la Verge, Monteverdi escriu un motet que comença amb un solo de tenor i continu, i després és a sis veus i continu. Al final de cada fragment, hi ha efectes d’eco.

Salm 147: Glorifica el Senyor, Jeru- salem

Lloança cantada –per un doble cor a vuit veus- al Senyor de l’Univers que, d’Israel i de Jesús, el Crist –encarnació de la Paraula creadora de tot el que existeix, revelador del Pare i en qui cul-

mina l'acció salvadora de Déu sobre el món- s'escampa a tot arreu.

Sonata sopra "Sancta Maria"

Una orquestra formada per vuit instruments i el continu, realitza una preciosa simfonia mentre les sopranos van cantant repetidament a l'uníson la invocació "Sancta Maria, ora pro nobis". El moviment instrumental avança sobre diversos canvis rítmics. Tot el conjunt transmet una gran força invocadora.

Ave, Maris stella: Salve, Estrella del mar

Himne marià medieval, d'autor desconegut. A 1Re 18,41-45 es descriu com mentre el profeta Elies pregava al cim del Carmel, un núvol petit pujava del mar anunciant que enmig de la greu sequera, arribava finalment la pluja. Aquesta imatge se li dóna també a

Maria, doncs ella anuncia la vinguda de Jesús, la font que posa fi a la sequera de l'home i sacia la set de Déu (vegeu Jn 7,37-38). La forma musical és de set estrofes fins a vuit veus a doble cor i continu, amb tornades instrumentals.

Magnificat: Text de Llc 1,46-55, es resa cada dia a les *Vespres*. És un dels primers textos evangèlics que es van cantar a les assemblees cristianes.

Monteverdi el va musicar per a set veus i sis instruments més continu. Al llarg de l'obra, sempre hi ha una veu de referència que fa el cant ferm amb un ritme tranquil, serè, amb notes llargues i sostingudes que posa en relleu el text, mentre les altres veus es mouen, dansen, s'imiten, fan ecos, diàlegs... És fascinant, com les brases i les flames d'un foc espiritual, on conviuen amorosament la saviesa de la Paraula amb la bellesa exuberant de les diverses melodies, que es generen.

Com a **conclusió** d'aquest comentari a les *Vespres*, direm que el compositor, en els Salms, combina el cant gregorià amb l'estil dels madrigals de la seva època; en els Concerti, a través de la monòdia (cant solista amb acompanyament instrumental) i del recitatiu, intensifica les emocions; i en el "Magnificat" seguit de la doxologia final: "Glòria al Pare..." acaba de fusionar el goig que a través dels sentits ens arriba al cor amb el profund significat del seu contingut espiritual.

